

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ
ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΕΡΕΥΝΩΝ & ΜΕΛΕΤΩΝ
«ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ»

Ο ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΩΣ ΝΟΜΙΚΟΣ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ - ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2003

Η συμβολή του Ελευθερίου Κ. Βενιζέλου στη διάπλαση της Ποινικής Νομοθεσίας

του Νέστορα Ε. Κουράκη,
Καθηγητή Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

Η εργώδης προσπάθεια του Ελευθερίου Βενιζέλου να εκσυγχρονίσει την Ελλάδα, να την αναπτρώσει ηθικά και να την καταστήσει, εν τέλει, εφάμιλλη των άλλων προηγμένων χωρών, είχε -ευλόγως- καταλυτική την επίδρασή της και στην ποινική μας νομοθεσία. Ιδίως κατά την πρώτη περίοδο της πρωθυπουργίας του, δηλ. κατά τα έτη 1910-1915 και 1917-1920, ο Ελευθέριος Βενιζέλος, μέσω των διακεκριμένων Υπουργών του επί της Δικαιοσύνης Νικόλαου Δημητρακόπουλου και Κωνσταντίνου Ρακτιβάν, προώθησε προς ψήφιση σειρά σημαντικών ποινικών νομοσχεδίων, πολλά εκ των οποίων, τουλάχιστον ως προς το περιεχόμενο και την κατεύθυνσή τους, έχουν επιβιώσει έως σήμερα. Αρκεί να αναφερθούν εδώ οι νόμοι του περί της εκ των αυτοκινήτων ποινικής και αστικής ευθύνης (ν. ΓλΝ/1911), περί λαθρεμπορίας (ν. 1165/1918), περί αθεμίτου ανταγωνισμού (ν. 146/1913), περί ευρεσιτεχνίας (ν. 2527/1920), περί πνευματικής ιδιοκτησίας (ν. 2387/1920), περί φυγοδικίας (ν. ΓλΜΔ'/1911), περί οπλοφορίας (ν. 286/1914), περί ζωοκτονίας και ζωκλοπής (ν. ΓΩΛΣΤ'/1913), περί υπολογισμού του χρόνου προφυλάκισης (ν. ΓΨΜΕ'/1911), περί αποπλανήσεως (ν. ΓΩΜΑ'/1911), περί απαγωγής (ν. ΓΩΛΕ'/1911), περί επαιτείας και αλητείας (ν. 1681/1919), περί απαγορεύσεως της ινδικής καννάβευς (χασίς) (ν. 2107/1920), περί εξυβρίσεως και περί Τύπου (ν. 1699/1918), περί φυγοδικίας (ΓλΜΔ'/1911) κ.λπ. Στο ίδιο πλαίσιο μπορούν να αναφερθούν και ειδικοί νόμοι με τους οποίους ρυθμίσθηκαν θέματα υγιεινής και ασφάλειας των εργατών (ν. ΓλΛΔ'/1911), θέματα εργασίας γυναικών και ανηλίκων (ν. ΔΚΘ'/1913), αδικήματα «κατά της ασφαλείας της χώρας» (ν. 755/1917 και 2179/1920), οι προϋποθέσεις για την κήρυξη της λεγόμενης «καταστάσεως πολιορκίας» (ν. ΔΞΘ'/1912), οι όροι ίδρυσης εργοστασίων, όπου καταγράφονται και οι πρώτες ποινικές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος (ν. ΔΚΣΤ'/1912), καθώς και κανόνες για την άσκηση του δικη-

γορικού και του ιατρικού επαγγέλματος (αντίστοιχα: ν. ΓλΟΓ'/1911 και ΔΕΓ'/1912).

Ταυτόχρονα, συστήθηκε το 1911 η πρώτη επιτροπή για αναθεώρηση του τότε ισχύοντος Ποινικού Νόμου 1834, η οποία, με επικεφαλής τον Καθηγητή Ποινικού Δικαίου Τιμολέοντα Ηλιόπουλο, συνέταξε, το 1924, ένα άρτιο για την εποχή του Σχέδιο Ποινικού Κώδικα μαζί με εμπεριστατωμένη Αιτιολογική Έκθεση. Εξίσου όμως σημαντική υπήρξε και η συμβολή των κυβερνήσεων του Ελευθερίου Βενιζέλου, κατά την πρώτη αυτή περίοδο της πρωθυπουργίας του, στην αντιμετώπιση του προβλήματος των φυλακών, οι οποίες εύστοχα τότε είχαν χαρακτηριστεί από πολλούς ως "τάφοι" για ζωντανούς (πρβλ. Πρακτικά Βουλής της 10.3.1911, σελ. 596): Προσκλήθηκαν, έτσι, επιφανείς αλλοδαποί εμπειρογνώμονες, όπως ο Γάλλος Λεόν Μπαρτές, για να παράσχουν τις γνώσεις και την πείρα τους στην καλύτερη οργάνωση των φυλακών, εκπονήθηκε σχέδιο ανέγερσης νέων σύγχρονων φυλακών στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου και ψηφίσθηκε ένας ολοκληρωμένος νόμος "περί οργάνωσης των φυλακών του Κράτους" (ν. ΓλΛΖ'/1911). Κυρίως όμως εισήχθησαν νέοι σωφρονιστικοί θεσμοί, με βασική κατεύθυνση την αποφυγή εγκλεισμού στη φυλακή ανθρώπων που διέπρατταν ή κατηγορούνταν ότι είχαν διαπράξει μικρής σημασίας αδικήματα. Θεσπίσθηκαν έτσι στη χώρα μας, για πρώτη φορά, πλήθος προοδευτικών μέτρων όπως η με εγγύηση απόλυση προφυλακισμένων (ν. ΓΨΠΓ'/1911), η αναστολή εκτέλεσης της ποινής φυλάκισης έως 3 μήνες (ν. ΓΩΙΗ'/1911), η μετατροπή σε χρηματικές ποινών κράτησης ή φυλάκισης έως ένα έτος (ν. ΓΩΙ'/1911) και η υφ' όρον απελευθέρωση, δηλ. η απόλυση όσων συμπληρώνουν ένα μεγάλο μέρος της επιβληθείσας ποινής (ν. ΓΩΜ/1911 και ν. 811/1917). Βέβαια, ο Ελευθέριος Βενιζέλος, κατά τη δεύτερη ιδίως περίοδο της πρωθυπουργίας του (1928-1932), προχώρησε στην ψήφιση και άλλων ποινικών νομοθετημάτων, με κύριο άξονα ιδεολογίας, αυτή τη φορά, την ενίσχυση του Κράτους και την αποτροπή της καταχρηστικής -κατά την αντίληψή του- άσκησης των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της πολιτικής υπήρξαν ο νόμος περί Τύπου (ν. 5060/1931), ο νόμος για την προστασία του κοινωνικού καθεστώτος από προσπάθειες βίαιης ανατροπής του (ν. 4229/1929), ενώ συναφής στο πνεύμα αυτό είναι και ο νόμος περί μεσαζόντων (ν. 5227/1931). Όμως, τα νομοθετήματα αυτά, ανεξάρτητα από τον όποιο βαθμό "δημοκρατικότητάς" τους, θα πρέπει να αξιολογηθούν όχι με τα κριτήρια των σημερινών πολιτικών αντιλήψεων, αλλά με τα

κριτήρια της ρευστής και πολωτικής πολιτικοκοινωνικής κατάστασης την οποία εκλήθησαν να αντιμετωπίσουν.

Το ανωτέρω νομοθετικό έργο του είναι πράγματι εντυπωσιακό και αντικατοπτρίζει έως ένα βαθμό τις αρετές του ίδιου του Βενιζέλου. Ενός πολιτικού, ο οποίος με την οξύνοια, την αποφασιστικότητα και την επιμέλειά του ήξερε, όπως είπε εύστοχα ο Γεώργιος Παπανδρέου στη Βουλή την 22.4.1936, να οραματίζεται και συνάμα να δημιουργεί, να είναι δηλ. ταυτόχρονα ιδεαλιστής και πραγματοποιός. Και ο οποίος με το ήθος, την αυταπάρνησή του υπέρ του κοινού συμφέροντος και την παρηγορία του, γνώριζε να δίνει σε όλους ένα παράδειγμα λαμπρού ηγέτη και ανθρώπου, ανεπανάληπτο ίσως για τα ελληνικά δεδομένα. Όπως εύστοχα επισημάνθηκε από τον *Γ.Θ. Μαυρογορδάτο*, «στη νεοελληνική ιστορία, ο Βενιζελισμός αντιπροσωπεύει την πιο φιλόδοξη, δυναμική και ολοκληρωμένη προσπάθεια συνολικού αστικού εκσυγχρονισμού. Αντιπροσωπεύει επίσης την προσπάθεια που έφτασε πιο κοντά στην επιτυχία» (βλ. αφιέρωμα «Επτά Ημέρες» της «Καθημερινής» στον Ελευθέριο Βενιζέλο, 8.12.1996, σελ. 23).

ΕΠΙΛΟΓΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ. Καθοριστικές για την παρούσα εργασία σε πρωτογενές επίπεδο υπήρξαν ιδίως οι κωδικοποιήσεις του Ποινικού Νόμου 1834 και των τότε ειδικών ποινικών νόμων στις εκδόσεις: *Θεμιστ. Τ. Χαλκιά/Κωνστ. Σιφναίου*, Ποινικός Κώδικς, Αθήναι, τυπ. Μιχ. Ζεμπούλη, 1926, και *Πέτρου Π. Τζαννετάκη*, Ποινικός Νόμος, Αθήναι: Δ.Ν. Τζάκας - Σ. Δελαγραμμάτικας, 1937 (έκδοσις «Θέμιδος»), για την αναδίφηση των οποίων σημαντική υπήρξε η βοήθεια του κ. *Ιπποκράτη Μυλωνά*, Δικηγόρου και Δ.Ν. Επίσης, από τη θέση αυτή θα ήθελα να απευθύνω τις ευχαριστίες μου προς τους υπευθύνους της Λέσχης Φιλελευθέρων στην Αθήνα (Χρ. Λαδά 2) για τις διευκολύνσεις τους στη μελέτη της βιβλιογραφίας.

Περαιτέρω, σε γενικότερο βιβλιογραφικό πλαίσιο, χρήσιμες είναι οι προσεγγίσεις στην προσωπικότητα και το έργο του Ελευθερίου Βενιζέλου π.χ. της *Αιλής Μακράκη*, σε έκδ. του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1992, του *Δημ. Πουρνάρα*, σε 4 τόμους, Αθήνα 1957-1961, των *Θ. Βερέμη και Γ. Γουλιμή*, στο έργο τους με τίτλο «Ελευθέριος Βενιζέλος: Κοινωνία, Οικονομία, Πολιτική στην Εποχή του», Αθήνα: Γνώση 1980, του *Σπ. Τζόκα*, με τίτλο «Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και το εγχείρημα του αστικού εκσυγχρονισμού, 1928-1932», Αθήνα: Θεμέλιο, 2002, του *Κωνστ. Σβολόπουλου*, με τίτλο «Ελευθέριος Βενιζέλος.

12 Μελετήματα», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1999, του Στέφ. Ι. Στεφάνου (πλείονα έργα), Αθήνα 1969, 1974, 1976, 1977 (εκδόσεις της Λέσχης Φιλελευθέρων), του Παύλου Γύπαρη, με τίτλο «Ελευθέριος Βενιζέλος. Ο Μεγάλος Δημιουργός», Αθήναι 1955, του Σπ. Μελά με τίτλο «Ο γιος του Ψηλορείτη», Αθήνα: Μπίρης, 1958, των Κωνστ. Τσάτσου και Δ. Κακλαμάνου (δύο κλασικές μελέτες που επανεκδόθηκαν από την «Εταιρεία Μελέτης Ελληνικής Ιστορίας» το 2001), και των Ι.Μ. Βαρβιτσιώτη, Κώστα Καραμανλή, Κωνστ. Σβολόπουλου και Θαν. Διαμαντόπουλου (σύντομες εισηγήσεις σε εκδήλωση του «Ινστιτούτου Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής», Μάιος 2001), ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει και το συλλογικό έργο «Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός» με επιμέλεια Γ.Θ. Μαυρογορδάτου /Χ. Χατζηιωσήφ, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1992² και «Μελετήματα γύρω από τον Βενιζέλο και την εποχή του» με επιμέλεια των Θάνου Βερέμη και Οδ. Δημητρακόπουλου, Αθήνα: Φιλιππότης, 1980.

Ωστόσο δεν εντοπίστηκαν αναλύσεις για την ποινική νομοθεσία των κυβερνήσεων Βενιζέλου, παρά μόνο κάποιες μελέτες για τον Ελ. Βενιζέλο ως νομικό: του Σπ. Πάλλη («Νομικόν Βήμα», 13:1965, 529-553) και του Κ.Δ. Τριανταφυλλόπουλου («Εφημερίς Ελλήνων Νομικών», 32:1965, 477-486) καθώς και μία αποτύπωση του «Έργου της Κυβερνήσεως Βενιζέλου κατά την τετραετία 1928-1932», με ιδιαίτερη αναφορά στα θέματα Δικαιοσύνης (σελ. 323-330), 1932, σε ανατύπωση από τις εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη: 2000, με εισαγωγή και επιμέλεια Παύλου Πετρίδη.

Τέλος, στην παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκαν οι αναπτύξεις και η βιβλιογραφία στο έργο μου «Ποινική Καταστολή», Αθήνα/ Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλας, 1997³, ιδίως σελ. 206 επ., καθώς και κειμένων του Ελ. Βενιζέλου από την έκδοση της Λέσχης Φιλελευθέρων με τίτλο «Πολιτικάί Υποθήκαι», που επιμελήθηκε ο Στέφ. Στεφάνου το 1969.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Όπως σας προανήγγειλα θα γίνει συζήτηση, μπορεί να γίνουν παρεμβάσεις, ερωτήσεις και για την απογευματινή συνεδρία και την πρωινή αλλά προηγουμένως θα δώσω το λόγο στον καθηγητή κύριο Κλαμαρή, ο οποίος τον έχει ζητήσει για μια δεκάλεπτη παρέμβαση.